

3. *Нестеренко М.В.* Облік і аналіз кредитних операцій. / М.В. Нестеренко, О.Ф. Андросова // Економічний простір: Збірник наукових праць. — 2009. — № 23/2. — С.172—178.

4. *Череп А.В.* Управління кредитними ризиками як фактор підвищення ефективності банківської діяльності. / А.В. Череп, А.М. Нищенко // Економічний простір: Збірник наукових праць. — 2009. — № 23/2. — с. 44—49.

5. 2010 AnnualReport [Електронний ресурс] / BankofAmerica. — 2011. — Режим доступу: http://media.corporate-ir.net/media_files/irol/71/71595/reports/2010_AR.pdf

6. 2010 Annual Report [Електронний ресурс] / Wachovia. — 2011. — Режим доступу: https://www.wachovia.com/common_files/2010_Wachovia_Annual_Report.pdf

7. Bank of Hawaii Corporation 2010 FinancialResults / BankofHawaii. — 2011. — Режим доступу: <http://phx.corporate-ir.net/External.File?item=UGFyZW50SUQ9Nzg4NzJ8Q2hpbGRJRD0tMXxUeXB1PTM=&t=1>

8. International Convergence of Capital Measurementand Capital Standards / Basel Committeeon Banking Supervision. — Basel, 2004. — 239 p.

9. Public Law 107-204 — Sarbanes — Oxley Actof 2002. [Електронний ресурс] / U.S. Governmen tPrinting Office. — 2002. — Режим доступу: <http://sec.gov/about/laws/soa2002.pdf>

Стаття надійшла до редакції 20.05. 2011 р.

УДК 336.226.3 : 336.201

А.В. Пислиця, старший викладач
кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ВПЛИВ НОВОВВЕДЕНЬ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ НА ФІСКАЛЬНУ ТА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ АКЦИЗІВ

АННОТАЦИЯ. В статье проанализированы возможные последствия нововведений Налогового кодекса Украины в контексте их влияния на фискальную и экономическую эффективность налога на добавленную стоимость и акцизного налога. Влияние изменений рассмотрено в разрезе отдельных элементов налога.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: акцизы, налог на добавленную стоимость, акцизный налог, фискальная эффективность акцизов, экономическая эффективность акцизов, Налоговый кодекс.

ABSTRACT. In the article analyzed the possible consequences of innovations in the sphere of collecting excise of Tax Code of Ukraine in the context of their influence on fiscal and economic efficiency of VAT and excise. Effect of changes discussed in the context of individual elements of the tax.

KEY WORDS: excises, VAT, excise, fiscal efficiency of excises, economic efficiency of excises, Tax Code.

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано можливі наслідки нововведень у сфері справляння акцизів Податкового кодексу України в контексті їх впливу на фіскальну та економічну ефективність податку на додану вартість та акцизного податку. Вплив змін розглянуто у розрізі окремих елементів податку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: акцизи, податок на додану вартість, акцизний податок, фіскальна ефективність акцизів, економічна ефективність акцизів, Податковий кодекс.

У попередніх працях [1—3], ми акцентували увагу, що правове регламентування є одним із факторів впливу на фіскальну та економічну ефективність податків. З прийняттям Податкового кодексу в Україні, змінилося чимало норм законодавства, що, безумовно, потребує наукового осмислення.

Зважаючи на нетривалий час дії Податкового кодексу України, основна увага авторів публікацій була приділена аналізу положень кодексу, їх тлумаченню, порівнянню з нормами законодавчо-нормативних актів, на зміну яким прийшов Податковий кодекс [4, 5].

Метою статті є показати, як окремі положення Податкового кодексу України можуть вплинути на фіскальну та економічну ефективність акцизів. Вплив змін доцільно розглядати у розрізі елементів податку, зазначаючи, які з них можуть призвести до зростання, і які до зменшення фіскальної та економічної ефективності податку на додану вартість та акцизного податку.

Позитивно оцінюється нами нова норма (стаття 182), прописана у Податковому кодексі [6], якої не було у попередньому Законі «Про податок на додану вартість» [7], щодо обмеження кола осіб, що можуть зареєструватися добровільно *платниками ПДВ*. Тепер це можуть зробити лише ті особи, у яких обсяги постачання товарів/послуг іншим платникам ПДВ за останні 12 календарних місяців сукупно становлять не менше 50 % загального обсягу постачання. Одночасно прописана норма про анулювання реєстрації платника ПДВ, при невиконанні зазначеної умови протягом останніх 12 місяців. На нашу думку, таке нововведення сприятиме зростанню фіскальної ефективності за рахунок виключення з числа за-

реєстрованих «непродуктивних» платників, які, не здійснюючи постачання і, відповідно, не нараховуючи податкові зобов'язання, претендують на податковий кредит. З точки зору економічної ефективності, така новація спочатку не сприятиме розвитку і пожвавленню підприємницької активності, оскільки з неплатником ПДВ-продавцем не бажають працювати платники ПДВ-покупці, через неможливість формування податкового кредиту, а ціни, і в тих, і в інших переважно однакові. Проте, у подальшому, існування такого законодавчого обмеження може стимулювати суб'єктів господарювання до нарощення своїх оборотів з постачання, а це вже буде свідчити про зростання економічної ефективності. Те саме стосується і обмеження щодо платників єдиного податку — юридичних осіб за ставкою 10 % та фізичних осіб-єдиноплатників. На заперечення захисників платників-«єдинщиків» зазначимо, що реєстрація платників єдиного податку як платників ПДВ не є логічною, оскільки метою розвитку малого бізнесу є самозайнятість, яка проявляється переважно у наданні побутових послуг кінцевим споживачам — населенню, яке, не будучи суб'єктами, що перераховують ПДВ до бюджету, на відміну від більшості підприємств, є байдужими до підтвердження податкового кредиту з ПДВ.

Нова вимога щодо строків реєстрації платником податку на додану вартість сприятиме збільшенню надходжень ПДВ, а відповідно і його фіскальної ефективності, адже, відповідно до п. 183.10 ст. 183 Податкового кодексу України, з 1-го числа місяця, наступного за тим, в якому було вперше досягнуто обсяг оподатковуваних операцій 300 тис. грн, особа стає платником податку на додану вартість, але, так би мовити, з обмеженими правами: без права на віднесення сум податку до податкового кредиту та отримання бюджетного відшкодування до моменту реєстрації платником ПДВ. Таким чином, проміжок часу від 1-го числа місяця до моменту реєстрації платником ПДВ (реєстраційну заяву слід подати не пізніше 10 числа) платник не може формувати податковий кредит.

Розширення переліку підстав (з 5 до 11) для анулювання реєстрації платником податку на додану вартість (ст. 184 Податкового кодексу України) також, на нашу думку, сприятиме посиленню фіскальної ефективності цього податку, як ми вже зазначали, за рахунок скорочення «неефективних» платників. Раціональним, з точки зору і фіскальної, і економічної ефективності, є, на наш погляд, скорочення мінімального строку перебування платником ПДВ, необхідного для анулювання реєстра-

ції за бажанням платника, з 24 до 12 місяців. Правильним кроком є також позбавлення ПДВ-реєстрації платника, що відсутній за місцезнаходженням або місцем проживанням, оскільки саме такі платники становили раніше велику проблему для податкових інспекторів, які витрачали свій робочий час на розшук таких платників, для застосування до них певних обліково-контрольних заходів.

Зменшення *ставки* ПДВ з 1.01.2014 р. з 20 % до 17 %, на нашу думку, однозначно знизить фіскальну ефективність ПДВ, адже не зрозуміло, чим держава заповнить «випадаючі» доходи: з названої дати не передбачається розширення бази оподаткування. Часто можна почути таке пояснення збільшенню надходжень від ПДВ, завдяки зменшенню його ставки: зниження ставки ПДВ → зменшення цін → збільшення попиту → збільшення оподатковуваного обороту → зростання надходжень ПДВ. На нашу думку, така послідовність дій не спрацює в умовах вільного ринкового ціноутворення, оскільки підприємці за умови зниження ставки ПДВ навряд чи добровільно знизять ціни і цим самим відмовляться від додаткового прибутку. Тому, фіскальна пожертва держави скоріше за все стане не заощадженим доходом споживачів, а додатковим прибутком продавців. Економічна ефективність ПДВ, за такого розвитку подій, зросте, якщо отриманий таким чином прибуток підприємець вкладе у розвиток власної господарської діяльності.

Новацією Податкового кодексу є також норма (п. 195.2 ст. 195), яка, на відміну від Закону «Про податок на додану вартість» (п. 6.3 ст. 6), дозволяє застосовувати нульову ставку до операцій з експорту товарів (супутніх послуг), що звільнено від оподаткування податком на додану вартість на митній території України. Це дає право платнику ПДВ на формування податкового кредиту, що, відповідно, знижує фіскальну ефективність податку на додану вартість, однак сприятиме зростанню його економічної ефективності, адже такий платник, за виконання певних умов, матиме право на бюджетне відшкодування.

Досить цікавим є положення Податкового кодексу (п. 30.4 статті 30), що передбачає право платника відмовитись від застосування *податкової пільги*. Щодо ПДВ, до недавнього часу податкова служба у своїх звітах про втрати бюджету через пільгове оподаткування пільгами вважала: нульову ставку, звільнення від оподаткування, приналежність до операцій, що не є об'єктом оподаткування. Згідно з п. 30.1 та п. 30.2 статті 30 Податкового кодексу,

податковою пільгою є передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав для надання податкових пільг, якими є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат. У цьому контексті, звільнені операції та ті, що не є об'єктом оподаткування є податковими пільгами, а отже, за логікою, платник ПДВ може відмовитися від них, тим самим отримавши право на податковий кредит, адже для багатьох платників вигідніше здійснювати операції, що оподатковуються за стандартною ставкою, нараховувати податкові зобов'язання, але й мати право на податковий кредит, ніж такого права не мати, здійснюючи звільнені від ПДВ операції.

Для запобігання ухилення від сплати ПДВ, а отже, і зміцнення його фіскальної ефективності, у Податковому кодексі з'явилися нові норми, яких до цього не було у Законі «Про ПДВ», щодо обліку та контролю за *податковими накладними*. Так, відповідно до п. 198.6 ст. 198, платники ПДВ мають право на включення до податкового кредиту суми податку на додану вартість на підставі податкової накладної протягом 365 календарних днів з дати її виписки (для платників, що застосовують касовий метод, — 60 календарних днів з дати списання коштів з банківського рахунка платника податку). Крім того, п. 201.10 ст. 201 передбачено обов'язкову реєстрацію платником ПДВ-продавцем податкової накладної в Єдиному реєстрі податкових накладних перед тим, як передати її покупцю. Дане правило стосується податкових накладних, у яких сума ПДВ становить понад 1 млн грн — з 1 січня 2011 р., понад 500 тис. грн — з 1 квітня 2011 р., понад 100 тис. грн — з 1 липня 2011 р. і понад 10 тис. грн — з 1 січня 2012 р. Встановлення такого високого порогу є доцільним з позицій фіскальної ефективності, оскільки дозволяє акцентувати увагу контролерів на крупних операціях.

Серед нововведень Податкового кодексу є також *автоматичне бюджетне відшкодування ПДВ*, так би мовити, особливо сумлінним платникам, тобто тим особам, які відповідають одночасно 11 критеріям, прописаних у п. 200.19 ст. 200 Податкового кодексу України. Автоматичне бюджетне відшкодування ПДВ існуватиме поряд із звичайною процедурою отримання відшкодування (табл. 1).

Отже, автоматичне бюджетне відшкодування відрізняється від звичайного, по-перше, скороченими за часом процедурами прий-

яття рішення: максимум 26 днів проти 40—70 (табл. 1). По-друге, для платників, які відповідають критеріям, що дають право на автоматичне бюджетне відшкодування, не передбачено проведення документальної позапланової виїзної перевірки.

Таблиця 1

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АВТОМАТИЧНОГО
ТА ЗВИЧАЙНОГО РЕЖИМІВ БЮДЖЕТНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ**

	Звичайна процедура відшкодування ПДВ	Автоматичне відшкодування ПДВ
Тривалість камеральної перевірки (календарних днів, наступних за граничним терміном отримання податкової декларації)	30	20
Тривалість документальної позапланової виїзної перевірки (календарних днів, що настають за граничним терміном проведення камеральної перевірки)	30 (за наявності достатніх підстав, які свідчать, що розрахунок суми бюджетного відшкодування було зроблено з порушенням норм податкового законодавства)	Не передбачено
Термін подання органом державної податкової служби органу Державного казначейства України висновку із зазначенням суми, що підлягає відшкодуванню з бюджету (робочих днів після закінчення перевірки)	5	3
Термін перерахування коштів органом Державного казначейства України з бюджетного рахунка на поточний банківський рахунок платника (операційних днів після отримання висновку органу державної податкової служби)	5	3
Загальна тривалість бюрократичних процедур, днів ¹	40-70	26

Примітка. Побудовано автором відповідно до положень Податкового кодексу України [6].

¹ Вказана кількість днів є приблизною, оскільки для різних процедур строк встановлено у різних днях: календарних, робочих, операційних.

Така новація оцінюється нами позитивно з позицій і фіскальної, і економічної ефективності податку на додану вартість, адже вищезазначені критерії стосуються показників, що мають відношення як до фіскальної ефективності (наприклад, відсутність податкового боргу; рівень визначення податкового зобов'язання з податку на прибуток до сплати до бюджету), так і до економічної (чисельність працівників не менше 20 осіб; наявність основних фондів для ведення задекларованої діяльності, залишкова балансова вартість яких перевищує суму ПДВ, заявлену до відшкодування за попередні 12 календарних місяців; перевищення середньої заробітної плати не менше, ніж у два з половиною рази мінімального встановленого законодавством рівня у кожному з останніх чотирьох звітних податкових кварталів). Таким чином, для платників ПДВ є стимул відповідати зазначеним критеріям, аби швидше отримати бюджетне відшкодування, що у свою чергу покращить фінансовий стан платника, а отже може бути позитивним з точки зору економічної ефективності.

Податковим кодексом (п. 200.23) повернуто існуючу раніше норму щодо нарахування пені на заборгованість бюджету з відшкодування податку на додану вартість. Це сприятиме зміцненню економічної ефективності ПДВ, але може знизити його фіскальну ефективність, якщо держава вчасно не виконуватиме свої зобов'язання.

Що стосується акцизного податку, з точки зору його фіскальної ефективності, можемо оцінити позитивно такі нововведення, передбачені Податковим кодексом України, як розширення переліку підакцизних товарів (додано скраплений газ) та кола платників, збільшення ставок акцизного податку (крім пива). Той факт, що підвищено ставки акцизного податку на всі підакцизні товари, крім пива, свідчить про підтримку державою виробництва саме цього продукту, що є позитивним з позицій підвищення економічної ефективності акцизного податку. Нововведенням, що збільшує економічну ефективність акцизного податку, однак зменшує його фіскальну ефективність, є новий, адаптований до законодавства ЄС, порядок визначення дати виникнення податкових зобов'язань щодо підакцизних товарів, вироблених на митній території України, не по першій події, а по даті реалізації.

У результаті проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

1. Зростанню фіскальної ефективності ПДВ сприятиме обмеження кола претендентів на податковий кредит через скорочення

кола осіб, що можуть зареєструватися добровільно та встановлення граничного строку використання податкової накладної як документа, підтверджуючого право на податковий кредит, запровадження Єдиного реєстру податкових накладних.

2. До послаблення фіскальної ефективності ПДВ може призвести зниження ставки, введення пені за заборгованість бюджету з відшкодування ПДВ.

3. Збільшенню економічної ефективності ПДВ сприятиме дозвіл застосовувати нульову ставку до експорту товарів (супутніх послуг), що звільнено від оподаткування ПДВ в Україні.

4. Більшість нововведень щодо акцизного податку, покликані підвищити його фіскальну ефективність: розширення переліку підакцизних товарів, кола платників, збільшення ставок.

Перспективи подальших наукових пошуків у даному напрямку пов'язані з вивченням та систематизацією практичного досвіду реалізації Податкового кодексу, із аналізом фактичних показників фіскальної та економічної ефективності акцизів після певного проміжку часу дії Податкового кодексу.

Література

1. Пислиця А. В. Недоліки правового регламентування справляння ПДВ в Україні / А. В. Пислиця // V-та Міжрегіональна науково-практична конференція «Оподаткування у промисловому регіоні: теорія, практика та перспективи розвитку»: Матеріали конференції. — Донецьк: Дон ДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005. — 372 с. — С. 274—277.

2. Пислиця А. В. Критеріальна оцінка економічної ефективності акцизного оподаткування / А. В. Пислиця // Інвестиції: практика та досвід. — 2008. — № 18. — С. 40—45.

3. Пислиця А. В. Теоретичні підходи до трактування ефективності податків / А. В. Пислиця // Економіка та держава. — 2008. — № 10. — С. 30—33.

4. Податковий кодекс: про всі зміни / [О. Андрусь, Т. Войтенко, Я. Кавторєва та ін.]. — Х.: Фактор, 2011. — 160 с.

5. Консультують провідні фахівці органів Державної податкової служби України. Податковий кодекс у запитаннях та відповідях. — Х.: Фактор, 2011. — 240 с.

6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.

7. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997 р. № 168/97-ВР.

Стаття надійшла до редакції: 10.05. 2011 р.